

«Герої не вмирають!» У волонтерському русі також задіяні УПЦ (МП), осередки національних громад (вірмени, грузини, азербайджанці) та, звісно, прості полтавські селяни й містяни, що можуть передати на фронт і тепловізор, і банку сала.

Революція гідності та ще більшою мірою підступна путінська агресія на сході неймовірно згуртували українців, прискоривши процес прощання з імперією, пробудження власної ідентичності й усвідомлення спільної відповідальності за долю держави. Нині Центральна Україна переживає приблизно той самий ейфорійний стан, що й Західна – на початку 1990-х років, і надолужує пропущені уроки націотворення та громадянської активності. Тим самим, зокрема, і Полтавщина втілює в життя гасла першого й другого Майданів: «Ми – єдині, нам жити в цій країні», бо «Разом – сила».

КРИМ – ЇХНІЙ

«ZAXID.NET», 30.07.2015 р.

Лише зараз Україна збагнула, наскільки завинила перед кримськотатарським народом

Коли кримські татари називали себе єдиними українцями на півострові, у багатьох це викликало якщо не заперечення, то принаймні скепсис. Бо як же кримські татари можуть бути українцями? Як з'ясувалося, ще й як можуть. Звісно, не в етнічному, а в політичному сенсі. За 25 років після повернення з депортації корінний народ Криму довів, що більшість його представників – взірцеві громадяни України, навіть попри те, що держава весь цей час, м'яко кажучи, не дуже переймалася вирішенням їхніх проблем і згадувала про них тільки перед черговими виборами.

Недооцінювання офіційним Києвом кримськотатарського питання зрештою стало однією з причин брутальної анексії півострова Росією навесні 2014 року, проти якої найбільш активно й організовано виступили саме кримські татари. За це їм тепер доводиться відчувати на собі репресії окупаційної адміністрації. Водночас ці драматичні події стали поворотним моментом, адже допомогли багатьом українцям зрозуміти, наскільки мало вони знали про своїх співгромадян і в якому боргу перед ними держава, що не змогла їх захистити. Прозріння обійшлося надто до-

рогою ціною, але воно відбулося. І краще вже пізно, аніж ніколи, спокутувати провину перед цим мужнім і гордим народом.

Надійні союзники (без)надійних партнерів

Кримські татари називають себе єдиними українцями в Криму не випадково. Від часу здобуття незалежності вони стабільно підтримували націонал-демократичні сили на виборах в Україні. Ті самі гарантовані 13% голосів для проукраїнських кандидатів у президенти й партій забезпечували саме кримські татари, яких на півострові близько 250 тисяч. Зі свого боку, всеукраїнські політичні сили були «парасолькою» для організацій їхнього національного руху.

Насамперед це був Народний Рух України, за списками якого у Верховну Раду заходили лідери Меджлісу кримськотатарського народу – легендарний дисидент Мустафа Джемілев і Рефат Чубаров. Натомість у парламенті Кримської автономії була фракція «Рух – Курултай», що давала можливість захищати інтереси народу на офіційному рівні, позаяк правовий статус і Курултаю (національного з'їзду), і Меджлісу (вищого представницького органу) не був урегульований українським законодавством.

Почасти проблему розв'язав Леонід Кучма, створивши дорадчо-консультативну Раду представників кримськотатарського народу при Президентові України. До її складу указом глави держави автоматично вводили обраних на Курултаї членів Меджлісу, котрі, до речі, 1994 року агітували за Леоніда Кравчука. Своєрідною подякою за це стала підтримка Кучми в другому турі президентських виборів-1999, коли його технічним конкурентом був керманіч комуністів Петро Симоненко, кандидатура абсолютно неприйнятна для народу, який пережив жахи депортації та важке повернення на історичну батьківщину. Утім затятими «кучмістами» кримські татари не стали, бо вже 2002 року їхні національні лідери ввійшли до списку блоку «Наша Україна», а в 2004-му агітували за Віктора Ющенка й були учасниками Помаранчевої революції, проводячи свої акції в Криму. Невипадково ж саме слово «майдан» – тюркського походження.

Перемога на виборах демократичного кандидата давала кримським татарам надію на вирішення накопичених політичних, соціальних, майнових і гуманітарних проблем. Але парадокс: той самий Ющенко став їхнім найбільшим розчаруванням.

Приїхавши 2005 року в колишню столицю Кримського ханства Бахчисарай, новий президент ні сіло ні впало зажадав від керівництва Меджлісу скасувати ухвалену Курултаєм Декларацію про національний суверенітет кримськотатарського народу (1991), бо в ній містилися положення про право народу на самовизначення й чітко прозвучало прагнення до відродження політичного, економічного, культурного й духовного суверенітету.

Фактично кримським татарам ішлося про відновлення Кримської республіки, проголошеної Курултаєм 1917 року. Але тоді постанову незалежної держави завадила силою радянська влада, що, заграючи з корінним населенням, створила на півострові сяку-таку видимість національно-територіальної автономії у вигляді Кримської АРСР. Ці поступки протрималися відносно недовго й завершилися 1944 року примусовою депортацією в Середню Азію, Сибір і на Урал усього кримськотатарського народу (за офіційними даними, 194 110 осіб). Дорогою і в самому вигнанні від голоду та захворювань померли 46,2% із них.

Тому повернення на батьківщину, у Крим, було заповітною мрією цілих поколінь депортованих. За її втілення вони десятиліттями боролися у винятково ненасильницький спосіб. Іншої, «запасної» Вітчизни в кримських татар просто немає, через те вони є автохтонним й одним із двох державоутворювальних народів України. Відтак і прагнення до відновлення національно-територіальної автономії – цілком зрозуміле й виправдане що з моральної, що з юридичної точок зору. Крим – їхній.

Саме це, схоже, і насторожило Ющенка, який угледів у Декларації Курултаю загрозу унітарності України, хоча кримські татари не заявляли про зазіхання на неї та запевняли, що бачать своє майбутнє виключно в складі єдиної держави. Ображений непоступливістю лідерів Меджлісу Віктор Андрійович поїхав із Бахчисарая й протягом своєї каденції жодного разу не зібрав Раду представників кримськотатарського народу при Президентові. На тлі його байдужості до проблем Криму «поганого» Кучму згадували ледь не з ностальгією. Той робив хоча б щось.

2010 року нові обережні сподівання кримських татар були пов'язані з Юлією Тимошенко, яка на президентських виборах змагалася з Віктором Януковичем. Її перемога була б хоч якось шансом на відновлення діалогу з корінним народом півострова. Перемога ж відверто проросійського лідера не віщувала

добра, що й підтвердила політика новообраного президента в кримському регіоні. Його ставленики з макіївсько-донецького клану («македонці») швидко підім'яли під себе всю республіканську владу, відсунувши на маргінес місцеву політичну й бізнесову еліту, а в етнопонаціональній політиці вони взяли курс на розкол і приручення кримськотатарської спільноти.

«Македонці» й гідра сепаратизму

Свідченням цього стало переформатування Ради представників кримськотатарського народу при Президентові, до складу якої Янукович увів членів проросійськи налаштованих організацій на зразок провокаційної «Міллі Фірки» («Національної партії»). Повноважні репрезентанти Меджлісу залишилися в меншості. Звісно, що засідання такої «ручної» Ради вони ігнорували, через що викликали неабияке роздратування гаранта. Хоча стосунки офіційної влади автономії та органів національного самоуправління не завжди були конфронтаційними. За правління голови Ради Міністрів АРК Василя Джарти нарешті почало вирішуватися майнове питання, що було особливо гострим і постійно збурювало мешканців півострова.

Бо насамперед із кримськими татарами пов'язували проблему самозахоплення земельних ділянок. Через небажання місцевих органів влади відводити територію для побудови житла репатріантам їм і справді доводилося використовувати землю без дозволів. Поступово більшість ділянок легалізували, але в очах слов'янського населення за корінним народом Криму закріплювалася недобра слава. На загал їх виставляли ледь не найбільшими загарбниками кримської землі, тоді як ласі шматки на півострові тишком-нишком «дерибанили» впливові посадовці й бізнесмени.

Із приходом до влади прем'єра Анатолія Могильова, після смерті Джарти, ситуація в автономії не покращилася. Свого часу цей президентський кадр керував кримською міліцією та «запам'ятався» силовим знесенням торгових споруд на горі Ай-Петрі й виправданням депортації, що взагалі за межею розуміння. Утім татарофобію плекав не тільки Могильов. Як пізніше з'ясувалося, за часів Януковича місцеве управління СБУ було націлене не на боротьбу з проросійськими сепаратистами, котрі привільно почувалися в Криму й особливо в Севастополі, а саме з кримськими татарами.

Щоб вони, не дай Боже, не влаштували збройного захоплення влади, у Бахчисараї працював спецпідрозділ антитерору «Альфа». Після анексії ці ж службісти в перших шеренгах зрадять присягу на вірність Україні та перейдуть у лави окупаційної ФСБ. Хоча хіба то для них окупанти? Вони свої. Як розповів Джемілев, під час спілкування з ним колишній офіцер СБУ сказав, що докторів сумління не відчуває, бо завжди служив одній батьківщині – Росії.

Справжнє ж випробування для кримських татар настало відразу після перемоги Революції гідності 2014 року. Вони знову відкрито підтримали Майдан і знову опинилися в меншості на півострові, населення котрого, дивлячись на світ очима кремлівського агітпропу а-ля Геббельс, категорично не сприйняло цінностей повстання проти злочинного режиму та закликала на свій захист Росію. Приборкані в середині 1990-х сепаратистські настрої спалахнули з новою силою. На вулиці міст висипали десятки тисяч adeptів «возз'єднання» з РФ, які нутром відчували, що орди бандерівців і карателів «Правого сектора» вже чатують за Перекопом, а жити під п'ятою київської хунти абстрактний «народ Криму» не хоче й не буде.

Єдиною організованою спільнотою, яка спробувала зупинити розгортання сепаратистського сценарію, були саме кримські татари: своїм масовим мітингом наприкінці лютого 2014-го вони зірвали засідання Верховної Ради АРК, на якому мали б ухвалити рішення про вихід Криму зі складу України. Одного разу їм це вдалося, наступного – вони вже були безсилі. У захопленій «зеленими чоловічками» Раді в закритому режимі й за відсутності кворуму горе-парламентарії змістили уряд Могильова й постановили провести псевдореферендум, який би «освятив» анексію іменем народу.

Так і сталося: «підрахуї» з місцевого виборчкому «намалювали» 97% підтримки, що, звісно, було абсолютною маніпуляцією, адже кримські татари на заклик Меджлісу проігнорували «свято волевиявлення» й уже цим фактом розвіяли бравурні твердження про тотальне схвалення «кримнашизму». Єдиними містами, де не відбувся фейковий референдум, були Білогірськ (Карасу-базар) і Бахчисарай. Там мером і головою райдержадміністрації були кримські татари – Альберт Кангієв й Ільмі Умеров. Хто ще з посадовців міг виступити такими гарантами соборності?

Опинившись у нових умовах, кримські татари вимушені були визначитися, як діяти далі. Україна їх не захистила. Покласти свої голови в боротьбі з армією ядерної держави маленький народ був не готовий, та й не хотів цього. Не для того вони поверталися додому з вигнання. Росія тим часом пропонувала їм такі «пряники», яких в Україні вони й не могли дочекатися: офіційний статус кримськотатарської мови (поряд із російською та українською), відновлення історичної топоніміки, 20% квота на представництво в органах «влади», законодавче визнання Курултаю й Меджлісу, облаштування й розміщення репатріантів у Криму. Улещувати кримських татар прилітали їхні «двоюрідні брати» з Татарстану, включно з президентом республіки й казанським муфтієм. Сам Путін розмовляв телефоном із Джемілевим і безуспішно схиляв його до співпраці.

Рішення Меджлісу про участь у новій республіканській «владі» далось дуже непросто. З одного боку, деякі його члени вважали неприпустимою колаборацію з окупантами. З іншого – без входження у «владу» набагато складніше буде вирішувати питання народу. Відверта ж антиросійська фронда загрожувала новими репресіями й вигнанням (нині з АРК виїхали понад 20 тис. кримських татар). «Дисидентами весь народ не може бути», – зауважив власник першого кримськотатарському телеканалу АТР Ленур Іслямов. Ці слова переконали керівництво Меджлісу з важким серцем погодитися делегувати у «владу» своїх представників, що, втім, не забезпечило безпроблемного існування ні його проводів, ні цілому народу. Радше навпаки. Стало гірше.

Життя під окупацією

Кремлівські маріонетки розпочали переслідування кримських татар за їхню активну позицію. Викрадення людей і насильницька смерть перестали бути поодинокими випадками (18 осіб зникли безвісти). У лабеті ФСБ і бандитської кримської «самооборони», що отримала законодавчу індульгенцію на безкарність, потрапили і громадськоактивні, й абсолютно аполітичні люди. Свідченням демонстративного залякування стали обшуки в мечетях, медресе (релігійних школах) і приватних помешканнях, під час яких вилучають «екстремістську» літературу, до розряду якої можуть записати релігійні книги. Це надумані підозри, тому що в Криму домінує поміркована й доволі, сказати б, світська версія ісламу, позбавлена войовничого фундаменталізму.

Плювком у душу цілого народу стала заборона традиційного вшанування пам'яті жертв сталінської депортації на центральній площі Сімферополя (Акмесджита) 18 травня 2014 року, яке все ж таки відбулося на околиці міста, у селищі Ак-Мечеть. В оточенні «поліції», БТРів, автозаків і під гул армійського гвинтокрила, що заглушував виступи на скорботному мітингу. 2015-го окупанти взагалі заборонили проводити будь-які акції в роковини депортації. Для порівняння, того дня в Києві відбулися вечір-реквієм у Національній опері, жалобний мітинг на Майдані Незалежності, медійна кампанія «18 травня ми всі – кримські татари».

Далі – гірше. Єдиному у світі кримськотатарському телеканалові АTR, дитячому каналу Lale, FM-станціям Meydan і «Лідер» й інтернет-виданню «15 минут» Роскомнагляд відмовив у продовженні ліцензії на мовлення, зазіхнувши на душу народу. Не допомогло навіть те, що власником холдингу є громадянин РФ кримськотатарського походження. Уявити щось подібне в недосконалому українському Криму було неможливо. У російському ж Криму – це сумна реальність. Як і пам'ятники й меморіальні дошки Сталіну в Ялті й Сімферополі.

Логічним продовженням татарофобської політики республіканської «влади» стали переслідування членів Меджлісу. Декого з них арештували, а декому заборонили в'їзд на батьківщину. Персонами нон-грата зробили верхівку національного руху – спочатку Джемілева, а потім Чубарова. Нині вони обидва є народними депутатами України за списками «Блоку Петра Порошенка» й послідовно наполягають на деокупації півострова.

Так, складаючи присягу нардепа, Рефат-ага, крім протокольних слів, додав дещо від себе: «Війна проти України розпочалася з окупації Криму, війна має завершитися визволенням Криму. Відстоїмо Україну – повернемо Крим». За що миттєво накликав на себе ще одну кримінальну справу, порушену кримським «прокурором» Наталією Поклонською, яка угледіла в заяві лідера Меджлісу зазіхання на територіальну цілісність РФ. Але навіть перебуваючи у вимушеному вигнанні, провідники кримськотатарського руху роблять усе можливе, щоб кримське питання постійно було на слуху і всередині України, і на міжнародній арені – в ООН, Раді Європи, ОБСЄ, установах ЄС й особливо в Туреччині, де проживає численна (до 1 мільйона осіб) кримськотатарська діаспора і є регулярний контакт із керівництвом республіки.

Колись байдужа до долі своїх співгромадян Українська держава нарешті повертається до них обличчям і створює органи й механізми втілення кримської політики. Ідеться, зокрема, про інститут Уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу на чолі з Джемілевим, Державну службу з питань Криму та Севастополя під керівництвом Аслана Омера Кирилми (в уряді РФ МінКрим нещодавно ліквідували), державне підприємство «Кримський дім», Міністерство інформаційної політики, у якому працює радником рекомендований Меджлісом медіаексперт Сергій Костинський.

Є сподівання, що й в управліннях МВС, СБУ та ГПУ працюватимуть кримські татари, куди раніше їх не допускали як «неблагонадійних». Вони вже давно воюють на Донбасі за Україну, добровольчий батальйон «Крим» увійде в лави ЗСУ. І це не випадково, бо згадайте, хто підтримував харчами й добрим словом українських вояків у заблокованих російськими окупантами частинах.

Щойно після анексії півострова Верховна Рада ухвалила Закон «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою». Згодом, 2015 року, парламент присвоїв міжнародному аеропорту «Сімферополь» ім'я Амет-Хана Султана, легендарного льотчика, двічі Героя Радянського Союзу. Окрім того, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка на кафедрі тюркології відкрили спеціальність «Кримськотатарська мова та література», у столиці з'явилися курси вивчення кримськотатарської мови. У Києво-Могилянській академії заснований науковий центр «Кримські студії імені Ісмаїла Гаспринського». У промовах керівників держави звучать важливі слова солідарності. Корінний народ Криму вітають із його національними святами. У містах України відкриваються заклади національної кухні.

Переселенців з окупованої автономії гостинно зустрічають на материку. Повага до морального авторитета Джемілева сягнула такого рівня, що 2014 року в суспільстві виникла ідея висунути його на посаду президента (кількома роками раніше дисидент Мирослав Маринович заявив, що довірив би національному лідерові кримських татар усю Україну). Проте мудрий Мустафа-ага категорично відмовився від такої перспективи, сказавши, що майбутнє – за молодими. Будь-які спроби висунути його на здобуття булави він жартома пообіцяв оскаржувати в суді й уже

всерйоз додав: «Щоб служити країні, не обов'язково бути президентом».

На радіо й телебаченні започатковано програми про Крим. Українці почали відкривати для себе його справжню культуру й історію, у якій були не тільки набіги «бусурманів», а й переможні битви в союзі з козаками. Саме з Києва відновив мовлення заборонений Росією телеканал АТР, колектив якого вірить, що обов'язково повернеться на батьківщину. Недарма ж їхньою візитівкою є національний танок «Хайтарма», що означає «повернення».

Але, щоб кримські татари змогли станцювати «Хайтарму» на рідній землі, Україна має чітко визначитися: блокувати окупантів по повній програмі, підтримуючи лояльних громадян, чи торгувати з ними як зазвичай?

Хай там як, долю Криму має вирішувати насамперед його корінний народ. І посприяти цьому може не тільки міжнародний тиск на РФ, а й анонсовані Порошенком зміни до Конституції. У ній має бути закріплений статус Криму як національно-територіальної автономії кримськотатарського народу в складі України. Зважившись на цей крок, Президент зможе ввійти в історію як великий демократ і заслужить повагу кримських татар, віддячивши їм за те, що в непростий час вони були на боці українців. Пора вже й українцям стати на їхній бік.

УКРАЇНУ ПРИДУМАЛИ НА СХОДІ

«ZAXID.NET», 17.09.2015 р.

Чому Харків – це Україна?

Володимир Путін мріяв про створення «Новоросії». Планував, що до її складу ввійдуть південно-східні області України: Харківська, Луганська, Донецька, Херсонська, Запорізька, Дніпропетровська, Миколаївська й Одеська. Він стверджував, що вони ще з царських часів були «споконвічно російськими землями», які Москва подарувала Україні. Водночас Україна, на переконання Путіна, «навіть не є державою» (ця фраза вирвалася з вуст російського лідера 2008 року). Навіщо розмінюватися на дрібниці, якщо можна заявити, що росіяни й українці – це «практично» єдиний народ, а ті останні от уже 23 роки «терплять» наслідки